

CAPUT X.

UTRUM VISIO DEI PROXIME FIAT AB INTELLECTU VIDENTIS IPSUM.

1. Quoniam dictum est visionem illam ita esse supernaturalem, ut non possit per naturales vires intellectus creati fieri, necessarium est exponere quomodo et per quæ principia in illo et ab illo fiat, quæ inquisitio optime præcedentem consequitur. Hactenus enim tractavimus quæstiones, an sit et quid illa visio, et ita substantiam ac essentiam illius visionis declaravimus ubi sit; consequenter diximus de primario et quasi formali objecto ejus quod est divina essentia, prout est in se; de materiali vero dicemus infra tractando de formali effectu illius visionis; sequitur ergo, ut causas hujus visionis explicemus. Et quidem de materiali, formali et finali nihil est quod dicamus: nam materialis est intellectus, in quo recipitur visio; an vero aliquam dispositionem requirat, infra videbimus. Formalis est ipsa specifica differentia, seu quidditas talis visionis et ad hanc etiam reducitur objectum, ut speciem præbet. Finalis non est alia quam ipsemet DEUS; imo illa visio finis omnium aliarum bonarum actionum et earum merces est, ut in materia de beatitudine traditur. Sola ergo efficiens causa superest declaranda. Supponimus autem DEUM esse principalem auctorem illius visionis, ut prima et universalis causa est in ordine gratiæ. Igitur solum dicendum nobis est de causa proxima et primo, de intellectu ipso, deinde de donis supernaturalibus vel principiis juvantibus, vel elevantibus ipsum ad actum adeo perfectum eliciendum.

2. *Prima sententia. — Fundamentum.* — In proposita ergo quæst. 1 sententia simpliciter negat intellectum efficere visionem, sed solum DEUM illam infundere: intellectum autem per illam videre, quia illam recipit illaque informatur. Sic Scotus in 3, dist. 14, quæst. 1, art. 2 et in 4, distinct. 49, quæst. 11. Qui consequenter existimat probabile, in intellectu nihil super naturale præmium visioni infundi a Deo, quia intellectus se ipso est capax visionis per modum potentiæ receptivæ: neque ad hoc potest disponi aut habilior reddi per aliquam supernaturalem qualitatem, de quo dicemus capitulo duodecimo. Sic etiam Ockham in 4, qu. 12, articul. 3, ad 2, et idem dixerat in 1, distinct. 1, quæstion. 2; et nihil fere discrepat Durandus in 3, dist. 14, quæst.

1, num. 9 et in 4, dist. 46, quæst. 2; Richardus 3, dist. 14, art. 2, quæst. 3 et 4, dist. 49, art. 3, quæst. 5. Inclinat Paludanus in 4, distinct. 44, quæst. 7, num. 59 et clarius dist. 49, quæst. 1, num. 13. Fundamentum horum auctorum præcipuum esse videtur, quia illa visio est adeo supernaturalis secundum totam substantiam suam, ut nullo modo fieri posse videatur a potentia naturali. Quam rationem confirmat Paludanus. Quia illa visio fit per creationem, nulla autem potentia creata potest esse principium creandi, neque principale, neque instrumentale.

3. Quod fundamentum maxime potest habere vires juxta opinionem asserentem nullam creaturam, vel potentiam posse a DEO elevari ad agendum ultra naturales vires suas per modum instrumenti. Unde Capreolus in 4, dist. 49, quæst. 4, art. 3, ad argumenta Scoti et Aureoli contra secundam conclusionem, quamvis teneat intellectum facere illam visionem quoad substantiam, significat tamen modum supernaturalem ejus fieri a solo Deo. Sic enim inquit: *Quamvis illa visio, ut est cognitio quædam, fiat ab intellectu, tamen, ut est visio beatifica, fit a solo Deo præmiante; hæc enim est differentia inter meritum et præmium, quod meritum est a merente, præmium vero recipitur ab immerente ab alio donante.* Confirmatur secundo, quia alias homo se ipsum beatificaret. Confirmatur tertio, quia alias esset in potestate hominis visionem illam vel efficere, vel suspendere, prout vellet, quia quod homo efficit pendet a voluntate ejus.

4. *Secunda opinio. — Fundamentum.* — Secunda opinio docet illam visionem fieri ab intellectu; tamen non tribuit hanc efficientiam intellectui, nisi per denominationem a forma superaddita ipsi intellectui, cui totam illam activitatem tribuit, scilicet lumini gloriæ, quod dicitur esse totum principium proximum seu formale efficiendi visionem sine influxu intellectus immediato ac per se ipsum, sicut aqua calida dicitur active calefacere per denominationem a calore in se recepto, quatenus est totum principium formale et proximum illius actionis. Hanc sententiam indicat Capreolus supra citatus, præsertim ad primum Durandi contra secundam conclusionem; expressius Scotus in 4, distinct. 49, quæstion. 2, articul. 4, dicit lumen esse totam rationem agendi illam visionem, et postea respondendo ad Durandum dicit intellectum et lumen non comparari ad visionem ut agentia partialia, et postea utitur exemplo illo

aquæ calidæ. Et hoc videntur sequi multi ex modernis Thomistis. Fundamentum hujus opinionis fuit ex parte idem quod præcedentis; nam quia illa visio est omnino supernaturalis, oportet ut totum principium proximum ejus sit supernaturale et in hoc convenit cum præcedenti sententia. Differt tamen, quia vult hoc principium esse intrinsecum et infusum potentiæ, quia ille actus est vitalis. Confirmari potest, quia si intellectus efficit illum actum, vel agit ut principium proprium et principale: et hoc dici non potest, tum quia alias esset superfluum lumen gloriæ, tum etiam quia nulla potentia naturalis habet virtutem propriam ad efficiendum supernaturalem actum: vel agit ut instrumentum divinæ virtutis et hoc etiam videtur dici non posse, tum quia actus vitalis esse debet a principio intrinseco vitali principali, non instrumentali: nam concursus instrumenti communis esse potest rebus inanimatis; tum etiam, quia superfluum esset lumen gloriæ: nam instrumenta divina non indigent prævia qualitate, ut eleventur ad supernaturales actiones.

5. *Prima conclusio.* — Dicendum primo, beatum efficere per suum intellectum visionem beatam. Hæc est communis sententia et in schola D. Thomæ receptissima: nam licet D. Thomas nullibi ex professo de hac re disputet, tamen ubicumque agit de visione beata aut de aliis actibus vitalibus, etiam supernaturalibus, eam ut certam supponit, ut constat ex 1 part., quæst. 12, et in 1-2, quæst. 3, art. 2, 3 et 4, in hoc sensu docuit beatitudinem consistere in operatione. Idem constat ex 2-2, quæst. 23, art. 2. Ubi de actu charitatis ait non ita esse ab Spiritu sancto, quin humana mens sit principium ejus. Est autem utrobique eadem ratio. Idem sentiunt Cajetanus et alii moderni expositores. Nec Capreolus et Paludanus omnino contradicunt, licet dubii sint. Idemque fere est de Richardo et Scoto. Imo Scotus in 4, dist. 50, eam clarius insinuat. Richardus vero d. quæst. 2, necessarium putat, hominem juvari lumine intellectus agentis ad videndum Deum, quod non potest intelligi de intellectu, ut est productivus speciei intelligibilis: oportet ergo ut intelligatur de lumine intellectus, ut potest efficere intellectionem. Fundamentum unicum vel præcipuum est, quia de ratione actus vitalis est, ut effective procedat a principio intrinseco vitali; hujusmodi autem principium radicale seu principale est anima: proximum autem potentia ipsius animæ tali actui proportionata, qualis est intellectus respectu visio-

nis. Assumptum constat inductione in omnibus actibus vitæ et fundamentum habet in propria ratione vitæ, nam in hoc primo distinguitur vivens a non vivente, quod habet in se proprium et intrinsecum principium sui actus, in cuius usu et exercitio consistit ultima perfectio viventis. Et ideo dicunt theologi præcipui et philosophi beatitudinem, quæ esse debet ultima perfectio, consistere in operatione elicitæ ab ipso beato. Item ob hanc causam in sacra Scriptura talis visio vocatur vita, quia vera consistit in proprio ac perfecto actu vitæ.

6. *Dubium. — Resolutio.* — Circa hoc autem inquiri solet, an hoc sit intrinsecum actui vitæ, ut repugnet etiam de potentia absoluta, esse talem actum sine concursu potentiæ vitalis. Sed hæc quæstio communis est non tantum visioni beatæ, sed etiam omnibus actibus vitæ; et ad hunc locum non est simpliciter necessaria, quia nobis satis est (quod a nullo philosopho negari potest) hunc esse modum connaturalem, atque adeo debitum actui vitali ex natura sua, ut ostendit ratio facta et colligitur ex Aristotele in lib. 2 de Anima, et 9 Metaphysicæ, text. 5. Ubi de intellectione specialiter docet natura sua esse actum immanentem et consequenter postulare, ut ab eo principio procedat, in quo recipitur. Quocirca quamvis de potentia absoluta non repugnaret, Deum supplere illum concursum potentiæ sine illa efficiendo talem actum: nihilominus asserendum non esset ita fieri in visione beata, quia credendum est illam visionem fieri modo maxime connaturali et ex natura rei debito actui vitali. Præsertim cum sit certissimum hoc non repugnare illi visioni, eo quod supernaturalis sit, ut constat de actu charitatis et similibus, juxta doctrinam Concilii Tridentini, sess. 6, cap. 5, et can. 4, propter quem locum aliqui censent hanc sententiam esse ita certam, ut contraria sit vel erronea, vel aliquid simile. Et quidem negare fieri posse, ut actus visionis sit effective a beato, sicut actus charitatis est effective ab homine, videtur mihi valde falsum multumque repugnans principiis fidei. Quod vero de facto ita sit, non est adeo certum, tum quia est magis consentaneum illi doctrinæ Concilii Tridentini, tum etiam quia nulla est repugnantia, ut videbimus in solutione argumentorum. Et quia vix potest necessitas luminis gloriæ ostendi, si intellectus nihil agit videndo.

7. Addo denique valde probabile esse, implicare contradictionem, fieri actum, qui de se et natura sua est actus vitalis sine concursu et

efficientia principii vitalis. Quod altero e duobus modis affirmari potest. Primo afferendo talem actum essentialiter postulare dependentiam a tali principio et ideo sine illa fieri non posse, quod tamen difficile suaderi aut probari potest, de quo videri possunt dicta in *Metaphysicæ disp. 48, sect. 2, n. 9, et seqq.* Secundo dicendo, quamvis hujusmodi actus possit fortasse fieri et conservari a Deo in entia sua, absque activo concursu causæ secundæ, quia Deus eminenter continet omnem efficientiam: fieri tamen non posse, ut talis actus exerceat proprium munus actus vitalis, id est constituat cognoscentem, amantem, vel aliquid simile sine concursu ejus, in quo talis effectus exercetur. Quia re vera intelligi non potest quod aliquis actu cognoscat, quin se gerat ut actu vivens, neque etiam intelligi potest, quod aliquis se gerat ut actu vivens, tantum recipiendo et nihil efficiendo. Unde quamvis effectus hujusmodi actus consummetur informando, tamen hujusmodi informatio natura sua videtur habere essentialem principii subordinationem cum efficientia ejusdem, quod informare debet et hoc est actum natura sua esse immanentem.

8. *Secunda conclusio.*—Dico secundo intellectum beati effective concurrere ad visionem per suam entitatem, et non tantum per lumen vel formam aliam sibi superadditam. Hæc conclusio mihi est tam certa sicut præcedens, nam omnes probationes ibi adductæ eodem modo hic procedunt. Quia non potest vitalis actus saltem ex natura sua fieri sine influxu effectivo potentiae vitalis et principii: si autem intellectus non influeret immediate in visionem, tantum materialiter se haberet respectu illius et respectu principii efficientis visionem, scilicet respectu luminis sustentando illud. Sicut se habet aqua calida respectu caloris, qui est principium calefaciendi, vel sicut se habet corpus respectu actionis vitæ procedentis ab anima: hoc autem non satis est ad actionem vitalem. Nec refert quod illa denominatio agendi tribuatur composito, seu subjecto aut intellectui rationæ formæ inhærentis, quia illa re vera est quasi intrinseca denominatio et non est proprius influxus effectivus per attentionem vitalem, quæ necessaria est ad actionem vitæ, præsertim ad actum cognoscendi et amandi. Sicut in actu voluntatis evidentius intelligitur quod non potest homo amare, nisi immediate per suam voluntatem influat in suum amorem et quasi se determinet et se moveat in rem amatam, et ideo non

potest ille actus esse a solo habitu tanquam a principio agendi: eadem autem est ratio de visione.

9. Sed dicunt aliqui, lumen non solum esse habitum, sed esse potentiam in ordine intelligendi, atque adeo esse quasi quemdam intellectum supernaturalem animæ infusum, per quem immediate potest elicere vitali modo intellectionem supernaturalem, sicut per naturalem intellectum efficit naturales actus. Quid enim repugnat infundi animæ supernaturalem potentiam, sicut dicuntur infundi potentiae supernaturales habitus? Sed hæc responsio nova est, et ante hoc tempus inaudita. Et primo juxta illam sequeretur lumen non infundi intellectui, sed immediate ipsi essentiae animæ, quia si illud lumen est integra potentia intellectiva, non est cur inhæreat in aliqua potentia, sed immediate in animæ substantia, tum quia una potentia non recipitur in alia; tum etiam quia si lumen est integra potentia agendi, erit etiam integra potentia recipiendi illum actum immanentem; ergo nihil confert intellectus naturalis in ordine ad illum actum, ergo non est cur in illo recipiatur. Unde ulterius consequenter dicendum est charitatem non esse in voluntate, sed etiam esse veluti voluntatem quamdam supernaturalem, substantiæ animæ immediate superadditam, ut per eam supernaturaliter velit. Consequens autem valde absurdum est; alias non beatificaretur homo secundum intellectum et voluntatem. Item non exerceret homo actum vitæ in illa visione, quia visio luminis inhæreret et per illud esset in anima tanquam in lapide. Quia anima ipsa in illum actum non influeret, quod necessarium esset, ut posset dici vivere per illum actum. Maxime quia valde probabile est (ut dixi disputat. 18, *Metaphysicæ*, section. 5.) necessarium esse, ut in omnibus actibus vitæ anima ipsa immediate actu influat, non tantum sustentando potentiam quasi materialiter, sed actu efficiendo. Ergo etiam in his actibus supernaturalibus necesse est, ut anima ipsa habeat immediate actuale influxum per se ipsam, et eadem ratione potest actu influere per potentiam sibi connaturalem elevatam per auxilium seu virtutem supernaturalem. Quodcirca nec fieri nec intelligi potentiam quasi radicalem et primam ad actum vitæ, a qua censetur actus procedere secundum rationem intellectionis aut volitionis, venire ab extrinseco et non esse intime conjunctam et connaturalem animæ. Imo (ut in libro nono *Metaphysicæ* capite secundo, adnotavi) in hoc consistit

ratio potentiae vitalis, quod sit potentia intrinsece manans ab anima, ut anima est et consequenter intrinsece ordinata ad efficiendos proprio actus, in quibus perfectio viventis consistit. Non ergo fieri potest, ut animæ infundantur supernaturales potentiae simpliciter, quæ sint totalia principia proxima intelligendi et amandi, quamvis in potentiis possint infundi habitus adjuvantes et elevantes ipsas potentias, non tantum ad melius agendum, sed etiam ad agendum simpliciter, ut capite duo decimo, agendo de lumine gloriæ magis declarabitur.

10. *Ad fundamenta primæ sententiæ.*—Ad fundamenta primæ sententiæ facile est ex dictis respondere. Falsum est enim, hujusmodi visionem fieri per creationem: quia non fit nisi per eductionem de potentia obedientiali intellectus, a quo pendet in fieri et in esse, tanquam a subjecto et principio. Nec refert, quod supernaturalis sit, nam etiam actus charitatis et fidei sunt supernaturales quoad substantiam: quod autem visio sit perfectior, parum refert, quia omnes hi actus sunt in eodem ordine constituti et licet differant secundum majorem vel minorem perfectionem, hoc per majus, aut minus auxilium suppleri potest.

11. *Ad primam confirmationem.*—Ad primam confirmationem respondetur, illam visionem esse maximum donum Dei et ideo esse maximum præmium. Item principia præcipua ad illam visionem sunt a Deo, ut a præmiante. Non est autem de ratione præmii, quod nullo modo sit efficienter ab eo, cui datur, sed satis est, quod præcipue sit ab eo, a quo datur. Imo si præmium sit perfectum et consistat in actu vitæ, de ratione illius est, quod fiat ab ipso, cui datur et hoc spectat ad perfectionem præmii, nam hoc ipsum, scilicet, elevari ad tam perfectum actum efficiendum, pars est præmii.

12. *Ad secundam confirmationem.*—Ad secundam vero confirmationem quidam formidant concedere illam locutionem: *Homo beatificat se*, quia significare videtur, hominem sibi esse sufficientem et præcipuam causam beatitudinis suæ: in quo sensu sine dubio est falsa locutio. At ille sensus haud necessarius est, quia, ut vera sit illa locutio: *Homo beatificat se*, sufficit, quod homo efficiat in se formam, per quam est beatus, quia in rigore illa verba nihil aliud significant. Item quia homo se constituit in actu secundo et ultimo, ergo si in illo actu consistit beatitudo, eodem modo beatificari potest. Denique Scriptura sacra sic loquitur: *Homo vivificat se et*

Homo se sanctificat quia aliquo modo concurrat effective ad suam sanctificationem, quamvis neque sufficiens causa sit suæ sanctificationis, nec præcipua. Imo in sanctificatione non efficit immediate formam, per quam formaliter sanctificatur, sed solum dispositionem ad illam, hic autem immediate efficit formam, per quam formaliter beatificatur. Concedo ergo cum divino auxilio et speciali concursu, hominem beatificare se non formaliter, neque objective, sed effective et minus principaliter.

13. *Distinctio Capreoli rejicitur.*—Ad tertiam confirmationem. — Tandem intelligibilis non est distinctio Capreoli, quod homo efficit illam visionem, ut cognitio est, non vero ut beatitudo est, quia vel intelligit, visionem fieri ab intellectu secundum genericam rationem intellectionis et non secundum specificam talis visionis. Et hoc improbable est: tum quia efficientia attingit rem in singulari et prout est in re et non secundum rationem genericam, seu abstractam per intellectum tum etiam quia ille actus, etiam ut visio, vitalis est et de illo ut sic procedunt omnia dicta. Vel in ipsa visione, ut visio est, distinguit rationem visionis et beatitudinis: et hæc non potest esse distinctio physica, nec in ordine ad efficientiam, quia illa visio non habet, quod sit beatitudo formalis ex modo aliquo superaddito, sed ex vi suæ substantiæ et entitatis, quatenus visio Dei est. Unde si homo facit visionem, facit se videntem Deum, quia non facit illam separatam, sed informantem. Si autem facit se videntem Deum, facit se beatum modo explicato. Ad tertiam confirmationem negatur sequela, quia licet visio sit effective a beato, potest esse necessaria et independens a voluntate beati, ut dicitur inferius.

14. *Ad fundamentum secundæ sententiæ.*—Fundamentum secundæ sententiæ solutum jam est: Confirmatio vero petit dubium, an intellectus beati concurrat ad visionem per naturalem virtutem, vel obedientialem et an concurrat ut principium quo principale in suo ordine, vel ut instrumentum Dei seu luminis. Sed hæc quæstio generalis est ad omnes actus supernaturales quo ad substantiam, unde directe spectat ad materiam de gratia et per occasionem satis diffuse a nobis tractata est in 1 tom., 3 p., disp. 31, sect. 6, in solutione 4, argumenti in ultima editione Salmantina, quam hoc loco repetere necessarium non existimo. Mihi ergo probabilius semper videtur intellectum tunc elevari ad agendum per obedientialem potentiam, ut instrumentum Dei. Et ita

in præsentia materia locutus est Paludanus in 4, distinct. 49, quæst. 1, num. 42 et Medinus 1, 2, quæst. 3, articul. 2, dub. 1, ad 7. Et ratio breviter est, quia natura, ut natura est, non dat vim activam etiam partialem ad actus supernaturales quoad substantiam, nec inclinationem naturalem ad videndum Deum, ut in 1, 2, latius ostenditur. Et quia hic modus efficientiæ sufficit, ut talis actus possit vitaliter elici ab intellectu, quia Deus elevat unamquamque potentiam ad agendum modo sibi accommodato, ut citato loco latius declaravi.

CAPUT XI.

AN VIDEATUR DEUS PER VERBUM CREATUM
PRODUCTUM A VIDENTIBUS IPSUM.

1. Antequam dicam de aliis principiis requisitis in intellectu ad videndum Deum, hanc quæstionem præmittendam censui: quoniam basis et fundamentum est cæterarum ut videbimus. Et quamvis magna ex parte pendeat ex philosophicis principiis: tamen illa nunc non examinabimus, sed supponemus. Itaque supponimus, intellectum creatum, dum intelligit, verbum producere. Id expresse docuit D. Thomas 1, p. q. 27, artic. 1 et aliis innumeris locis satis vulgatis, idque nos infra lib. 1 et 9 de Trinitate ex Augustino et aliis ostendemus. Nam illo principio utuntur ad explicandam aliquo modo productionem Verbi divini. Ibi etiam breviter declarabimus, quid verbum mentis sit et quod sit munus ejus, nunc supponimus, esse qualitatem, quæ per actionem intelligendi in mente sit et ab ea ita pendet, ut non duret nisi quamdiu mens actu cogitat, seu operatur. Ac denique supponimus, qualitatem illam, quæ est verbum, esse aliquo modo imaginem representantem aliquo expresso modo rem cognitam. Quæ omnia sumuntur ex divo Thoma 1, p. dicta quæst. 27 et q. 34, art. 1, et quæst. 4, de Veritate. Et ex doctrina Augustini, lib. 9, de Trinit., cap. 8, et lib. 15, cap. 11 et 12. Quod ergo in præsentia quæritur, est an sub illa generali regula intelligendi comprehendatur visio Dei, an peculiari aliqua ratione excipienda sit.

2. Prima opinio negat, videntes Deum producere verbum, quo illum videant. Ita sentit Cajetanus, 1 part., quæst. 27, art. 1 et inclinatur Ferrarius 3, contra Gentes, cap. 49, § *Adverte quod fundamentum*, et Torres cum aliis recentioribus Thomistis, 1 part., quæst. 27, artic. 1 et quæst. 34, artic. 1, sequitur Henricus. Quod

lib. 3, quæst. 1 et Quod lib. 4, quæst. 8, suaderique potest hæc sententia, primo ex principiis Aristotelis docentis in lib. 10. Etich. cap. 3. Beatitudinem in operatione consistere, non in aliqua qualitate: at visio Dei est ipsa formalis beatitudo (ut nunc supponimus, estque consentaneum eidem Aristoteles ponenti felicitatem in contemplatione eodem lib. 10, Etich. cap. 7) ergo illa visio est mera actio, qua conjungimur Verbo divino increato, sine interventu mediæ qualitatis, quæ sit verbum creatum. Unde oritur secundum argumentum, quia ubi per intellectionem verbum producit, intellectio immediate terminatur ad verbum et per verbum ad rem cognitam: si ergo videntes Deum, creatum verbum producant, intellectio eorum non immediate terminabitur ad Deum in se, sed ad creatam, per illam ad Deum. Hoc autem dici non potest, quia alias non viderent beati Deum immediate et in se sed in aliqua similitudine, quod accedit ad errorem Armenorum. Tertio in creatis intelligentibus solum ponitur Verbum, ut suppleat vicem objecti vel absentis, vel non satis actu intelligibilis per se ipsum (neque in hoc est simile de Verbo divino, quia non producit ob necessitatem intelligendi, sed ob fecunditatem naturæ divinæ, sed in visione Dei, Deus est per seipsum præsentissimus et summe intelligibilis actu, ergo non est ibi necessarium verbum. Tandem quarto, quia omnino repugnat tale verbum, quia repugnat dari expressam imaginem, seu similitudinem creatam et finitam Dei, prout est in se, quia forma finita est limitata ad certum genus perfectionis; Deus autem complectitur omnia.

3. *Probant suam sententiam auctoritate divi Thomæ.* — Nec desunt, qui doceant, divum Thomam hujus fuisse sententiæ. Primo, quia 1 part., quæst. 11, artic. 2, generaliter definit, Deum per nullam similitudinem creatam videri: at verbum creatum similitudo creata esset et per illud videretur Deus. Secundo, quia ultimum argumentum a nobis proxime factum est ejusdem D. Thomæ, ex quo ita concludit: *Dicere Deum per similitudinem videri, est dicere divinam essentiam non videri, quod est erroneum.* Tertio, quia in eodem art. 2, ad 3, ait, quod *divina essentia unitur intellectui creato ut intellectum in actu, per se ipsam faciens intellectum in actu*, id est ut rem actu intellectam, quæ per se facit intellectum in actu, id est intelligentem: nam loquitur de actu secundo: nam ab illo denominatur res actu intellecta. Quarto, quia in variis

locis significat D. Thomas, quando formamus verbum ad intelligendum, id quod primo intelligimus esse ipsum verbum, ideoque 4, contra Gentes, cap. 11, verbum vocat *intentionem intellectam* et quæst. 4, de Veritate, artic. 2, dicit, id quod terminat operationem nostri intellectus *esse ipsum intellectum, quod dicitur conceptio intellecta.* Unde ex sententia D. Thomæ, verbum est medium cognitum, seu cognita similitudo in qua objectum representatur: at hoc modo impossibile est videri Deum in se, ut in aliis locis citatis dicitur et est per se evidens, ergo. Quinto in 4, d. 49, q. 2, art. 1, dicit, ita fieri unum ex divina essentia et intellectum videntis Deum, sicut fit unum ex forma intelligibili et intellectu, quando intellectus intelligit, ubi necesse est, loqui de verbo, quia per illud sit intellectus res intellecta, tanquam actu intelligens. Sexto et difficilius q. 8, art. 1, de veritate excludit omnem similitudinem creatam, qua formaliter constituitur intellectus creatus videns ipsum, sed hanc formam vult esse ipsam Dei essentiam.

4. *Contraria est vera.* — Nihilominus contrariam sententiam omnino veram censeo, nec opinor priorem opinionem recte defendi posse, nisi declinando in opinionem illorum, qui putarunt, Deum videri per ipsam visionem incretam, per se formaliter unitam intellectui creato, quam nec citati auctores docere intendunt, nec possunt juxta alia principia, quæ admittunt ut videbimus, nec denique illa opinio est probabilis, sed omnino ab scholis rejecta ut dixi. Sit ergo certum id, quod in superioribus capitibus ostentum est, visionem Dei claram vel esse creatam actionem realem, vel per eam fieri.

5. *Prima conclusio Capreoli.* — Dico jam primo, videntes Deum, verbum creatum producant, quo Deum ipsum videant. Hanc conclusio videtur plane admittere Capreoli 1, d. 27, q. 2, art. 3, ad 8, contra primam conclusionem et licet in 4, d. 49, q. 5, ab argumento contra primam conclusionem dubitare videatur, tamen in hoc etiam magis inclinatur, sicut etiam Sylvester in conflato, q. 27 et tenet Ferrarius 1, contra Gentes, c. 53. Scotus in 4, d. 49, q. 2, art. 3. Et mihi videtur expressa sententia D. Thomæ non solum, quia ubique generatim docet, verbum formari ab omni intellectu creato *eo ipso quod intelligens est*, ita enim loquitur, 1 p., q. 27, art. 1, et q. 9, de Potentia, art. 5 et 4, contra Gentes, c. 11 et 12, sed etiam quia in particulari agens de visione per essentiam, id docet expresse q. 4, de Veri-

tate, art. 2, ubi sic inquit: *Verbum intellectus nostri est id, ad quod operatio intellectus nostri terminatur, quod est ipsum intellectum, quod dicitur conceptio intellecta.* Et paucis interpositis, quæ ad rem non faciunt, subjungit: *Omne autem intellectum in nobis est aliquid progrediens realiter ab altero vel sicut conceptiones quidditatum rerum posteriorum a quidditatibus priorum, vel saltem sicut conceptio actualis progreditur ab habituali cognitione. Et hac universaliter verum est de omni, quod a nobis intelligitur, sive per essentiam videatur, sive per similitudinem. Ipsa enim conceptio est effectus actus intelligendi, unde etiam quando mens intelligit se ipsam, ejus conceptio non est ipsa mens, sed aliquid expressum a notitia mentis.*

6. Præterea est hæc sententia expressa D. Augustini, lib. 14, de Trinitate, ubi tractans a principio cap. 16, illa verba Pauli Rom. 12, et ad Ephes. 4: *Renovamini in novitate mentis vestræ, ipse addit, ut incipiat illa imago (utique quæ est in mente nostra) ab illo reformari, a quo formata est.* Subditque in capite decimo septimo, hanc reformationem paulatim fieri in hac vita, donec perficiatur in gloria. Unde concludit: *In hac quippe imagine tunc perfecta erit Dei similitudo, quando Dei perfecta erit visio, de qua dicit apostolus Paulus, videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et apostolus Joannes: Cum apparuerit, similes ei erimus et videbimus eum sicuti est. Hinc apparet tunc illa imago DEI fieri perfectam similitudinem, quando ejus plenam perceperit visionem.* Sentit ergo in beatis fieri quamdam perfectam similitudinem Dei et hanc fieri per visionem tanquam verbum, quod per illam visionem sit. Quod apertissime declarat idem Augustinus, lib. 15, de Trinitate, c. 16, ubi prius sic inquit: *Cogitatio nostra perveniens ad id, quod scimus, atque inde formata verbum nostrum verum est.* Additque postea, verbum divinum non dici proprie cogitationem, quia non est mutabile, quam imperfectionem cogitatio significat. Ac tandem subjungit: *Quamobrem cum tanta sit nunc in isto ænigmate dissimilitudo DEI et verbi Dei, quia tamen nonnulla similitudo reperta est, illud quoque faciendum est, quod etiam: cum similes ei erimus, quando videbimus eum sicuti est, quod utique qui dixerit, hanc procul dubio, qua nunc est, dissimilitudinem attendit, nec tunc natura illi erimus æqualis. Semper enim natura minor est faciente, quæ facta est et tunc quidem verbum nostrum non erit falsum, quia neque mentiemur, neque falleremur.* Ecce perfec-